

Marija Mogorović Crljenko – Elena Uljančić-Vekić (ur.), *Religio, fides, superstitiones...: o vjerovanjima i pobožnosti na jadranskom prostoru / Religio, fides, superstitiones...: Faith and Piety in the Adriatic Area*, Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa održanog u Poreču od 21. do 23. svibnja 2015., 7. Istarski povijesni biennale / The 7th Istrian History Biennale, Poreč: Zavičajni muzej Poreštine / Museo del territorio parentino – Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli – Državni arhiv u Pazinu, 2017., 285 str.

Istarski povijesni biennale uvriježio se kao jedna od nezaobilaznih točaka na akademskoj karti istarskoga poluotoka. Svake se dvije godine ovaj međunarodni znanstveni skup bavi e poviješću svakodnevice u Istri, a plodovi se rada skupa konkretiziraju urarskom preciznošću u obliku zbornika koji je sada došao već do sedmoga sveska i, moglo bi se reći, pustio zdravo korijenje u historiografiji Istre i širega jadranskog prostora. Urednice Mogorović Crljenko i Uljančić-Vekić i ovaj su put priredile izdanje s respektabilnih osamnaest radova koji osvjetljavaju mentalitete, običaje, vjerovanja, rituale i svakodnevicu na ovim prostorima od prapovijesti do suvremenoga doba.

U prvom radu, »«Dostojno jest da mi za grih zla patimo» – osmanska osvajanja hrvatskih zemalja kao Božja pokora?« (str. 9 – 19), Ivan Jurković govori u strahu koji je zavladao među humanistima kako su nedaće zbog osmanske ugroze možda i zaslužene zbog takozvanoga »grieha struktura«. Pritom ističe pohlepu za moći i bogatstvom koju su suvremenici prepoznali kao glavni uzrok nevoljama u jezivoj reminiscenciji i na neke današnje probleme u društvu.

Rino Cigui se u članku »Religione e malatita« (20 – 27) tematski nadovezuje na prethodni tekst, povezujući srednjovjekovna vjerovanja da je i bolest Božja kazna za istočni grijeh te svojevrсна duhovna terapija. Takva su uvjerenja dala poticaj i jačanju svetačkih kultova i Djevice Marije kao posrednika u stjecanju milosti Božje i izlječenja.

»Zagonetni kolutić iz Kringe« (28 – 44), Klare Buršić-Matijašić, prapovijesni je nalaz koji malo toga o sebi otkriva iako se može pretpostaviti da mu je osnovna namjena bila simbolična ili magična jer je na njemu oslikano dvanaest znakova zodijaka. Komparacija sa sličnim predmetima u ovom dijelu Europe sugerira takvu ulogu predmeta.

U »*Donationes pro remedio animae* as Total Social Facts: A Case Study from the Twelfth Century Margraviate of Istria« (45 – 67) Josip Banić sagledava kompleksan socio-politički kontekst jedne donacijske isprave i otkriva koliko je jedan, u osnovi standardni pravni proces, mogao odražavati i složenu simboličku i propagandnu dimenziju. Autor je, pored vrlo zanimljive analize, priložio i novu transkripciju isprave.

»Profano življenje piranskega župnika Janeza (zadnji desetletji 13. stoletja)« (68 – 77), Darje Mihelič, izlet je na svjetovnu stranu kontroverznoga župnika Ivana (*Ioannes*) koji je bio vrlo aktivan u poslovnom i društvenom životu te, po svemu sudeći, i u zabranjenoj, karnalnoj sferi koju je dobro skrivao od očiju javnosti.

Zoran Ladić u radu »Religioznost kao pokretač društvenih i intimnih promjena u srednjem vijeku – primjer dominacije “socijalnog i laičkog kršćanstva” u urbanim društvima istočnojadranske obale« (78 – 109) predstavlja jedan općemediteranski proces karakterističan za demografski poharane zajednice. Pobožnost se laika manifestira u oporučnim donacijama za potrebite i siromašne, kao doprinos stabilizaciji i oporavku društva, ali i kao ispunjenje vlastitih duhovnih potreba za milosrđem i solidarnošću.

»Culto dei santi patroni e costruzione dell'identità delle città costiere istriane nel medioevo (X-XIV sec.)« (110 – 132), Gaetana Benčića, dvosmjerno sagledava kultove svetaca u istarskim komunama: kako su političke, društvene, ekonomske i duhovne okolnosti gradile same kultove, ali i kako su oni sami doprinijeli izgradnji urbanoga identiteta gradova u srednjem vijeku. Autor sagledava i ulogu središnje vlasti koja kultove koristi i kao sredstvo legitimacije svoje vrhovne vlasti.

Tea Perinčić i Kristina Stojšić u tekstu »Vjernici i svećenici u Valierovoj vizitaciji mletačkih istočnojadranskih biskupija 1579. – 1580.« (133 – 143) donose opažanja veronskoga biskupa o prilikama u župama koje je posjetio, a koje nam pružaju pogled u njihovu svakodnevicu i oslikavaju ih kao ljude od krvi i mesa, sa svim svojim vrlinama i manama. Posebno je zanimljiv odnos župnika prema celibatu koji je na više mjesta prekršen, s čime se Crkva morala nositi.

»Pobožnost i praznovjerja u bračnim sporovima Porečke biskupije u prvoj polovici 17. st.« (144 – 152), Marije Mogorović Crljenko, bavi se »natprirodnim« uzrocima bračne nesloge u ranom novovjekovlju. Analiza crkvenih dokumenata otkriva lakoću s kojom su žitelji Istre mogli zakoračiti u nadnaravno, a da istovremeno ostanu duboko pobožni. Ovakva kontradikcija svjedoči i o kompleksnosti samoga doživljaja religioznosti u prošlosti Istre.

I Giovanna Paolin u »Alcune note intorno alla visita pastorale di Giovanni Lippomano, vescovo di Parenzo (1600)« (153 – 162) pronalazi rašireno vjerovanje u magiju i nadnaravno na tlu Porečke biskupije. Ujedno se primjećuje i obilje problema s kojima se novi biskup suočavao u pokušaju nametanja svoga autoriteta u dijecezi zbog čestih bračnih sporova među njegovom pastvom i ostalim problemima koji su mu crpili i vrijeme i energiju.

»Samostani v Kopru v obdobju Beneške republike in sedanja raba njihovih poslopij« (163 – 192), Zdenke Bonin, svjedoči o razvijenoj aktivnosti samostana u Kopru tijekom ranoga novovjekovlja, s čak osam ustanova koje su bile od velikoga društvenog i ekonomskog značaja za lokalnu zajednicu sve do njihova ukinuća za francuske okupacije početkom devetnaestoga stoljeća.

Elvis Orbanić u tekstu »Vjerske procesije u austrijskoj Istri druge polovine 18. st.: od barokne raskoši do josefinskih redukcija« (193 – 205) utvrđuje uspješnost bečkoga dvora u zatiranju vjerskih procesija u Istri koje je car držao pučkim zabavama odjevenim u religiozno ruho. Nakon carskih zabrana, ali i proaktivnoga djelovanja same Crkve, svega su dvije procesije preživjele do kraja stoljeća.

U tekstu »Istarski sveci-zaštitnici od bolesti: povijesnomedicinski pogled s osobitim osvrtom na kult svetog Roka i njegove tragove u Voloskom i Klani« (206 – 212) Amir Muzur analizira popularnost i raširenost sv. Roka kao mogućega indikatora učestalosti epidemija i time spaja hagiografiju i povijest medicine na vrlo zanimljiv i originalan način.

Danijela Doblanović Šuran u tekstu »Osobna imena u Istri od druge polovice 15. do kraja 19. stoljeća« (213 – 237) pokazuje kako je stanovništvo Istre prihvatilo obrazac davanja imena prema svetcima nakon Tridentskoga koncila iako je u početku bila snažna tradicija davanja imena prema predcima. Autorica se detaljnije bavi primjerima više istarskih župa i pojašnjava načine izbora imena te popularnost pojedinih svetaca u njima.

»Le confraternite istriane tra religiosità ed economia« (238 – 245), Denisa Visintina, pojašnjava važnu ulogu koju su bratovštine odigrale za društveni i ekonomski napredak svojih istaknutih članova, ali i lokalnih zajednica. Iako se njihov nastanak dovodi u svezu s vjerskim razlozima, tijekom svoje su se povijesti uvelike proširile na gospodarstvo, s velikim utjecajem na lokalno društvo.

»Duhovni svijet i svakodnevnica u biskupskim vizitacijama Rovinjštine u XVIII. stoljeću« (246 – 253), Marka Jelenića, zaviruje u povijest svakodnevica i otkriva kako je u 18. stoljeću popustio pritisak nadnaravnoga kao tema vizitacija, već je veća pozornost posvećena poznavanju vjere i moralnoj disciplini među pastvom i svećenstvom.

Dragica Čeč u »Župnijski ubožni inštituti kot začetki systemske oskrbe revnih« (254 – 273) otkriva novo razdoblje u kojem je vjera čvrsto povezana s državom povjerenjem određenih aspekata društvenoga i javnog djelovanja, poput obrazovanja i brige za siromašne što Crkva čini u ime i pod određenim nadzorom države, uz velik stupanj birokratizacije. Autorica otkriva širok spektar takvih ustanova, od onih koje su postojale samo na papiru do nekih koje su imale veliku financijsku moć.

Posljednji je rad u svesku »«Po tom se vidi, da su Istrani najmanje pobožni»: vjerski život i duhovne potrebe puka u očima biskupa Dobrile« (274 – 284), Mihovila Dabe. Autor oslikava djelatnost biskupa Jurja Dobile koji se za čitavoga trajanja svoje službe neumorno zalagao za poboljšanje života klera i slavenskoga stanovništva Istre te za veće ulaganje u obrazovanje sjemeništara.

Zbornik radova značajan je doprinos ne samo historiografiji Istre i jadranskoga prostora nego prvenstveno izuzetno dinamičnoj i atraktivnoj temi povijesti svakodnevica što *Istarski biennale* prema aktualnosti tema smješta visoko na međunarodnoj akademskoj karti te *Zbornik* od sveg srca možemo preporučiti ne samo stručnoj nego i široj publici.

Robert Kurelić